

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Надежда Михайлова Михайлова [Маринчевска]
Институт за изследване на изкуствата – БАН (професионално направление 8.4.
„Театрално и филмово изкуство“, научна специалност 05.08.03 „Кинознание,
киноизкуство и телевизия“)

за присъждане на научната степен „доктор“
с кандидат **доц. Невелина Миткова Попова**

Дисертационният труд на доц. Невелина Попова „Драматургичното пространство на анимацията“ съдържа увод, три глави и заключение в обем на 268 страници, библиография от 201 заглавия, филмография от 236 филма, както и три приложения. Изследването е посветено на специфичните особености на драматургията в анимационния филм, на смисловите и дълбочинни връзки на анимационното сценарно творчество с общите принципи на кинодраматургията, на проблематизирането на основните кодове, модели и жанрове в анимацията, на анализа на водещи явления в анимационното изкуство, на приложно-практически и педагогически проблеми.

Значимост и актуалност на проблема. Драматургичното изграждане на анимационния филм е може би най-слабата брънка в съвременното авторско анимационно кино. Практиката показва, че режисьорите и художниците много често поставят визуалните и художническите качества на творбата на преден план, като сценарната основа и сюжетът, остават в редица случаи недоразработени, затрудняващи комуникацията с по-широк кръг зрителска аудитория. Опитът ми от международните фестивали през последните 30 години потвърждава този факт, а като историк на анимационното кино мога да проследя този проблем и далече по-назад във времето. Без да омаловажавам онези истински шедьоври в анимацията, които се раждат в резултат на прекрасна драматургия и артистично визуално решение, все пак трябва да се признае, че те не са толкова многобройни, колкото би ни се искало. В този смисъл дисертационният труд на Невелина Попова е особено актуален и запълва едно почти бяло поле не само в българската теоретична литература, но и в световен план. Съществуващите в чужбина книги, посветени на анимационната драматургия, са многобройни, но в преобладаващата си част имат характера на наръчници от типа „How

to make...“ Значимостта на дисертационния труд на Невелина Попова се състои и в излизането извън тази територия на елементарна структуралност, която не е в състояние да генерира истински авторски идеи.

Цели и задачи. Целта на дисертационния труд е комплексно да очертае спецификите на драматургичното изграждане на художествен образ в анимационното кино, разглеждайки анимационната драматургия едновременно като част от общото драматургично пространство в киното, театъра и другите изкуства, но и категорично откроявайки онези области на сценарното творчество, които са характерни само за анимацията. Невелина Попова формулира изключително прецизно поставените от нея конкретни задачи в разработването на тази цел, което показва дълбоко познаване на проблема и дългогодишно осмисляне на проблематиката. Тук тя откроява като най-важни: връзката между *изобразителните кодове* на филма и сценарния замисъл; систематизацията на различните драматургични модели и жанрове в анимацията; определящите драматургичните стратегии при изграждането на анимационния сюжет; динамичното единство между *повествователните* и *поетично-философски* кодове; анализа на *връзките между митологичното и анимационното мислене в плазматичното* анимационно пространство; изследването на въздействието на *метафората и другите универсални тропи и стилистични фигури* в общото символно пространство на конкретни анимационни филми.

Тук искам да отбележа, че поставените задачи и конкретната им разработка в текста попадат именно в *сърцевината* на изясняването на проблематиката и показват както задълбочено познание, така и оригинален авторски възглед към закономерностите на анимационната драматургия. Невелина Попова се фокусира върху най-съществените особености на изключително подвижен и „неуловим“ обект – авторското късометражно анимационно кино – и успява да проблематизира най-съществените му особености.

Дисертационният труд е разработен **самостоятелно**, без участието на съавтори.

Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература. Невелина Попова в текста си е откривател и творчески интерпретатор на възгледите на редица световни автори от различни сфери на познанието, извявайки връзките на техните текстове с анимационната специфика. Това е имплицитно вложен в авторския ѝ текст *принос*, който включва дисертационния труд в контекста на общото поле на философското и изкуствоведското осмисляне на художествения процес. Невелина Попова работи с източници от много широк диапазон,

като качеството на нейния авторски текст е да открие важните идеи от различни области на познанието в тяхната връзка с анимационната специфика. Тя възприема анимационното кино като част от общия културен процес и в този смисъл не се ограничава с тясно профилираните публикации. Това придава на дисертационния труд размах и мащабност. Същевременно Невелина Попова демонстрира изключителна **коректност** при цитирането на авторите – не само към конкретните текстове, но и към общата предложена идея, използван мотив, загатната теза... Това е докторат, написан от човек в зряла възраст и със значителен опит в авторската сценаристика и в преподаването на студенти. От огромната по обхвата си литература по философия, митология, кинодраматургия, анимация, семиотика, антропология, психология и т.н., през годините Невелина Попова е отсяла „златните зърна“ на истинските стойности. Умението ѝ да предаде квинтесенцията на труда на даден автор и същевременно да го впише в своя авторска и иновативна идея, много добре работи за представянето на тезите на дисертационния труд и показва изключителната коректност на авторката в научното дирене.

Наличие на обоснован и разработен теоретичен модел на изследването. Доц. Невелина Попова е новатор в световен план в разработването на цялостен „модел“, приложим към драматургията на анимационното кино. Всъщност, нейната теза е „антимоделна“ и антирецептурна и надхвърля нивото на „указанията за писане“. Анализът ѝ е основан върху съдържателни, а не формални стойности, върху граничните области на реалността и въображаемото, върху изследването на дълбинните връзки между митологичното и анимационното, върху жанровите особености и т.н. Същевременно, втората глава на дисертационния труд е фокусирана върху стратегиите на структуриране на различните типове анимационна драматургия. Без да се опира върху крайно „твърди“ структуралистични схващания, Невелина Попова прави своя класификация на редица формообразуващи принципи в изграждането на поетичия анимационен филм, които имат собствен методологически принос.

Методология. Традиционно, определяйки тази позиция в изискванията за писане на академична рецензия, се вписват категориите: „изкуствоведски анализ“, „интердисциплинарност“ и т.н. Всичко това присъства в труда на доц. Невелина Попова. Но тя има свой собствен методологически принос, който определя параметрите на поетичните кодове в тяхната цялост – на поетично въздействие и на поетична висока степен на структурираност. Същевременно авторката разглежда общия случай на най-разпространените модели в авторското късометражно анимационно кино като

динамична сплав от повествователни и поетични кодове в рамките на една и съща творба.

Приноси:

Дисертационният труд на доц. Невелина Попова е оригинално изследване както на дълбочинно-сюжетните, така и на структурно-формалните принципи на изграждане на анимационната драматургия.

Първата глава на дисертационния труд „Анимационната драматургия като специфична драматургична сфера“ анализира както приликите, така и специфичните отличия на анимационния образ от образа в игралното кино. „Анимационната драматургия е художническа драматургия, а художниците често бягат от словесния изказ“ (с. 30) е основна теза на Невелина Попова. В това тя основателно намира най-важните характеристики на специфичната анимационна образност и проблематизира връзката визия-драматургия. Именно оттук произтича твърде специфичният драматургичен проблем в анимацията, дори когато става дума за по-простишки разказвателни „истории“. Важни акценти са и изследването на общата, не-натурно изградена „реалност“, и създаването на условен персонажен свят и т.н. Изявяването на преден план на водещите мотивации при авторите, създатели на анимационни филми, е от една страна констативно (но много важно като различителен акцент), а от друга страна – ще получи перспектива в следващите части на изследването. Тук приносни са анализите за психологическата сугестивност на анимационния образ и за идентификацията, оспорващи частично установени представи в теоретичната литература. Много важен и същностен принос се съдържа в анализа на Невелина Попова за *дълбинните връзки между митологичното и анимационното мислене*. В митологията авторката открива неизчерпаем източник на драматургичните пружини на съвременния анимационен филм поради специфичната „всевъзможност“ на анимацията (по Айзенщайн). Дълбокото познаване на материята – и на митологията, и на анимационното кино – дава възможност на Невелина Попова да направи широки паралели, които анализират използването и на синкретично-древното, и на архетипното мислене като същностен двигател в анимационния сюжет.

Трансформирането (анаморфозата) и метаморфозирането на едни форми в качествено други са изведени в текста като качествени отличия на анимационното кино. Именно тук авторката открива неговата специфика, изтъквайки модернистичната природа на анимацията като самостоятелен вид филмово творчество. Извеждането на преден план на всеобщата относителност на време-пространството е важен

методологически аспект в осмислянето на анимационното кино, който доц. Попова анализира от гледната точка на драматургията, на изграждането, на създаването на отделни събитийни акценти.

„*Всеобщата метафоричност*“ на анимационното кино е приносна теза на Невелина Попова, която обединява през тази призма и комерсиалната, и авторската практика. Смятам, че това е обобщаващо понятие, което много точно описва различни по своя характер тенденции в анимационното кино и е работещо като обобщение в теоретичен план.

Втората глава на изследването „Драматургичните подходи и модели при изграждането на анимационния сценарий“ е посветена на двете големи драматургични стратегии – повествователната (линейна, фабулна) и поетичната (асоциативна, фрагментарна, антифабулна). „Тезата, която защитавам, е, че между поезията и прозата няма непроходими стени, че границите им, особено в съвременното изкуство, са изключително подвижни, особено в хибридните му форми и жанрови вариации.“ (с. 88) – пише Невелина Попова. Това е особено важен методологичен принцип, който авторката въвежда в текста и той е приносен и работещ за анимационната драматургия, адекватен на съвременното състояние на анимационното кино. Въпреки това, за целите на изследването, авторката се фокусира върху абстрахирането на „чистите свойства“ на единия или другия модел, за да открие спецификите между тях. Един от приносите в този раздел от дисертационния труд се съдържа в терминологичното изясняване на редица понятия – фабула, сюжет, конфликт, персонажен свят и др. За съжаление, в теоретичната литература – и у нас, и в чужбина – съществува доста голямо объркване при употребата на тези понятия. Невелина Попова ги дефинира (позовавайки се на предходни изследвания) и ги прилага с изключителна прецизност на терминологията в следващите си анализи.

Един от най-съществените приноси на дисертационния труд се съдържа в анализа на поетичния принцип на структуриране на анимационната творба и нейната драматургична основа. Невелина Попова разглежда драматургията в този нелинеарен, „не-събитийен“ принцип на изграждане като неотделима част от визуалната и субективна авторска концепция. Именно тук се съдържа и особената трудност при анализа на авторската анимация. Поетическите жанрове в литературата са изключително и само индивидуални. А в киното е възможно и да не са такива в случаите, когато сценаристът, режисьорът и художникът са различни творчески личности. Как определяме поетичността в такъв случай – като лирика, като

субективност на преживяването, като струпване на „рими“? Невелина Попова е избрала един световно признат пример – „Приказка на приказките“ на режисьора Юрий Норщейн, на сценаристите Норщейн и Людмила Петрушевская, на художничката Франческа Ярбусова. Примерът е показателен и за времето си получава отличието за „най-добър анимационен филм на всички времена и народи“ в Лос Анджелис. Вдъхновеният и поетичен анализ на филма обаче е повод за Невелина Попова да изведе структурни закономерности, валидни общо за поетичните кодове в драматургията на анимационното кино – субективност, структуриране на материала около чувствата и мисълта, фрагментарност, асоциативност, висока степен на структурираност, ритмични музикални кодове, лайтмотиви и паралелизъм, метафори и символи и т.н. Важното в случая е, че Невелина Попова категорично не се придържа към тясната рамка на конструктивно-структуралната рецептурност, въпреки характерната за поетичността висока степен на структурираност на материала. Свободата на изказа и липсата на линейно разказана история обаче трябва да бъде компенсирани от цялостно създаден художествен образ, който да въвлече зрителя си в поетичната реалност. Смятам, че Невелина Попова е постигнала изключително добре баланса между теоретичния „операционален“ анализ на драматургичното „формообразуване“ и посланието си, че чувството, духовното пространство и вдъхновението са водещи при поетичното изграждане на дадената творба. Общовалидни решения в тази област на личното, авторско творчество няма (или поне те не са такива като при повествователните сюжети с техните три- или пет-актни структури, завръзки, перипетии, кулминации и т.н.) Но кодовете на поетичното като цяло са много добре дефинирани в изследването.

Третата глава “Съвременни драматургични практики в анимационното пространство“ доц. Невелина Попова определя като „конкретно-приложна“. Аз бих посочила, че тя е по-скоро теоретико-приложна, защото освен отделните анализи на показателни явления от съвременната анимация, тук присъства и типологизация на най-кратките филмови форми (миниатюрите), и изключително добре направената теоретична съпоставка между условността на анимационното кино и кукления театър.

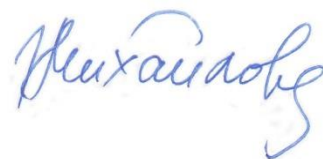
Смятам, че дисертационният труд на доц. Невелина Попова „Драматургичното пространство на анимацията“ е изключително задълбочено теоретично изследване с приноси, които надхвърлят рамките на българската изследователска практика и се вписват достойно сред най-добрите постижения на световната наука. Препоръчвам дисертацията да бъде отпечатана в своята цялост и смятам, че тя ще предизвика сериозен интерес у професионалисти и студенти.

Авторефератът отговаря на изискванията, като отразява адекватно дисертационния труд. Формулираните от докторантката приноси не са в съавторство и действително се съдържат в текста.

Публикации. Доц. Невелина Попова има десет сериозни научни публикации по темата на дисертацията, отпечатани в престижни научни издания и още четири под печат. Нейните изследвания са цитирани от множество автори и това е показателно за качеството на текстовете ѝ. Предложеното изследване многократно надхвърля изискванията за защита на дисертационен труд.

Лични впечатления. Познавам доц. Невелина Попова в началото като изявен сценарист в игралното кино със своя чувствителност и специфичен „тембър“ в киното ни. Впоследствие, при личните ни контакти се убедих, че тя е задълбочен изследовател на анимационното кино, с което се занимава повече от двадесет години. Имах възможност да видя в действие нейната посветеност на работата ѝ със студенти в НБУ. Нейната ерудиция и способността ѝ да изяви най-добрите качества и индивидуалността у всеки един от младите хора я правят обичан преподавател. Познавам Невелина Попова и като един от най-коректните колеги в професионалната ни общност, с които съм общувала.

Заключение. Внушителният обем и актуалност на дисертационния труд, задълбочеността на изследването, широката ерудиция, приносите и научните публикации на доц. Невелина Попова ми позволяват да смятам, че работата ѝ надхвърля изискванията за присъждане на образователно-научната степен „доктор“. Убедено гласувам с „да“.

проф. д-р Надежда Михайлова [Маринчевска]

януари 2016